

Maciej Woźny

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Rycerstwo opolskie
do połowy XV wieku

Książkę tę dedykuję mojej żonie Monice

Maciej Woźny

Rycerstwo opolskie
do połowy XV wieku

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2020

118 x 17 + 25

Recenzent
Marek L. Wójcik

Spis treści

Wstęp 7
Wykaz skrótów 19

Rozdział I Książęta opolscy i ich posiadłości do 1460 roku

Podziały dynastyczne księstwa opolskiego od początku XIV do połowy XV wieku 27
Podział administracyjny księstwa opolskiego 36

Rozdział II Problem nazewnictwa rycerstwa opolskiego

Geneza rycerstwa polskiego i proces powstawania rodów 47
Terminologia oraz stratyfikacja rycerstwa w księstwie opolskim 53

Rozdział III Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku Genealogia i rozsiedlenie

Uwagi ogólne 77
Biogramy 79
Rycerstwo obce w księstwie opolskim 349
Sytuacja gospodarcza rycerstwa w księstwie opolskim 355

Rozdział IV
Działalność publiczna rycerstwa opolskiego
do połowy XV wieku

Urzędnicy dworscy 361

Urzędnicy administracyjni 382

Udział rycerzy w polityce zewnętrznej 401

Zakończenie 411

Aneks I. Urzędnicy Piastów opolskich do połowy XV wieku — spisy 419

Aneks II. Mapy 453

Bibliografia 469

Wykaz map, fotografii, tablic 493

Skorowidz biogramów 495

Summary 503

Zusammenfassung 505

Postulat konieczności prowadzenia badań nad rycerstwem jest podnoszony przez historyków od wielu lat. Efektem tego są pojawiające się w ostatnim czasie prace dotyczące tej grupy społecznej w poszczególnych regionach ziem polskich bądź też w regionach, które kiedyś do Polski należały¹. Badacze dziejów księstwa opolskiego często wskazują na braki w badaniach nad miejscowym rycerstwem². Badania te ważne są z dwóch względów. Ta grupa społeczna jest często jedynie tłem w opisywaniu dziejów opolskiej części Górnego Śląska. Poszczególni rycerze są z reguły anonimowi, mimo że to oni często realizowali politykę swoich książąt i to od ich zdolności wojskowych lub dyplomatycznych zależały losy drobnych księstw, które reprezentowali. Do tego problemu odwołał się niedawno Marian J. Ptak. W recenzji pracy dotyczącej księstwa opolskiego zarzucił autorowi, że „dla J. Horwata Księstwo Opolskie to terytorium, którego centrum stanowił gród i następnie miasto Opole, podlegające politycznemu zwierzchnictwu odrębnego księcia tytułującego się opolskim, natomiast zamieszkująca je ludność to anonimowa, bierna i pozbawiona stanovnej struktury zbiorowość całkowicie podporządkowana politycznej władzy

1 Spośród wielu prac warto wymienić następujące: A. SZYMCZAKOWA: *Szlachta Sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi”*. Łódź 1998; K. BRUSKI: *Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego. Studium prozopograficzne*. Gdańsk 2002; T. GIERGIEL: *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*. Warszawa 2004; G.J. BRZUSTOWICZ: *Rycerstwo ziemi choszczeńskiej XII—XVI wieku. Polityka — gospodarka — kultura — genealogia*. Warszawa 2004; T. STOLARCZYK: *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*. Wieluń 2005; S. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006; M. GIŁOŃ: *Rycerstwo ziemi namysłowskiej w pierwszej połowie XIV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2015. R. 70, s. 3—24.

2 J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 1998, s. 129—173; J. HORWAT: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002, s. 383—384; I. PIETRZYK: *Elita władzy w księstwie opolskim do drugiej połowy XIV wieku*. W: *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach nowożytnych*. Red. W. IWAŃCZAK, J. SMOŁUCH. Kraków 2010, s. 271—272.

książęcej”³. Celem niniejszej pracy będzie przedstawienie — anonimowego dla niektórych badaczy — rycerstwa opolskiego: jego rozsiedlenia, genealogii, a także działalności politycznej w okresie od początku XIV do połowy XV wieku. Za opolskich uznaję tych rycerzy⁴, którzy posiadali majątki bądź urzędy w księstwie opolskim. Włączam także świadków dokumentów książąt opolskich z wyłączeniem osób piszących się z miejscowości leżących poza badanym terenem, a pojawiających się tylko jeden raz. Uznaję, że znaleźli się na liście świadków jako rycerze związani z osobą, dla której książę wystawił dokument, a nie jako przedstawiciele lokalnej społeczności.

Chociaż księstwo opolskie rozumiane jako ziemie znajdujące się we władaniu dziedziców Bolesława I powstało w 1279 roku, cezurą początkową niniejszej pracy będzie jednak rok 1301. Wynika to z rozwiniętych badań nad rycerstwem do końca XIII wieku, czego efektem są liczne prace — przede wszystkim Marka Cetwińskiego i Ulricha Schmilewskiego⁵. Idealną datą końcową wydawałby się rok 1532, kiedy to zmarł ostatni Piast opolski, jak jednak pokazuje praca Jerzego Horwata o podziałach księstwa opolskiego, tak rozciągnięty horyzont czasowy w przypadku problematyki dotyczącej wspomnianego księstwa może odbić się negatywnie na jakości pracy⁶. Wynika to z faktu, iż Mikołaj I rozpoczął włączanie do swojego władztwa sąsiednich ziem, które wcześniej nie należały do księstwa opolskiego (księstwo brzeskie), jego synowie natomiast objęli władzę nad niemal całym Górnym Śląskiem. Obecnie brakuje odpowiednich badań nad rycerstwem pochodzącym z tych terenów. Trudno za efekt takich uznać pracę Jerzego Horwata na temat podziałów księstwa bytomskiego⁷. Dodatkowym problemem jest fakt, iż niektóre tereny przyłączane przez następców Bolka V należały do książąt dolnośląskich. Na przykład okręg kozielski i część bytomskiego od ponad 100 lat należały do książąt oleśnickich⁸, co mogło powodować przyływ rycerzy pochodzących z innych ziem tych książąt na tereny wspomnianych okręgów. Oznaczałoby to konieczność prowadzenia badań także nad rycerstwem

3 M. J. ПТАК: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r., Rzeszów 2002*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2003. T. 55, s. 418.

4 Na temat terminu rycerz, zob. rozdział II.

5 M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980; IDEM: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*. Cz. 2. Wrocław 1982; U. SCHMILEWSKI: *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*. Würzburg 2001.

6 J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, passim. Zob. recenzje tej pracy: M. J. ПТАК: *Rec. J. Horwat...*, s. 418—421; M. WÓŁKIEWICZ: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r., Rzeszów 2002*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2003. R. 58, s. 93—100.

7 J. HORWAT: *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV wieku*. Gliwice 1993.

8 Ibidem, s. 41—63; NKKO, s. 50—64.

oleśnickim, co raczej powinno być tematem osobnych studiów. Z tego powodu rzetelne omówienie problematyki rycerstwa opolskiego od drugiej połowy XV wieku będzie możliwe dopiero po przeprowadzeniu badań nad rycerstwem sąsiednich księstw śląskich. Dla księstwa opolskiego okres od XIV wieku to czas ciągłych podziałów i zmian terytorialnych. Miejscowi rycerze musieli odnaleźć się w tych zmiennych warunkach i czasem wybierać, któremu Piastowi powinni służyć. Księstwo zostało na powrót zjednoczone w 1460 roku po śmierci Bolka V. Wówczas wszystkie tereny, którymi wcześniej władał Bolesław I, znalazły się pod władzą Mikołaja I. Cezurą końcową niniejszej pracy będzie właśnie 1460 rok. Data ta została wybrana z uwagi na fakt, że od tego momentu zasadniczo kończą się problemy wynikające z podziałów dynastycznych, a rozpoczyna się okres włączania nowych terenów w obręb księstwa opolskiego i zwielokrotnienie różnych związków miejscowych rycerzy z rycerstwem sąsiednich okręgów. Jeśli jednak badanie poszczególnych wydarzeń przed 1301 rokiem pomoże lepiej zrozumieć niektóre procesy, wyjaśnić pochodzenie poszczególnych osób bądź też jeśli któryś z rycerzy pojawił się wcześniej w źródłach, to cofam się wówczas do zdarzeń przed tą datą. Także w przypadku rycerzy działających w XV wieku nie kończę omawiania ich działalności na 1460 roku, jeśli w materiale źródłowym objętym kwerendą znalazłem inne o nich informacje, szczególnie gdy późniejsze dokumenty pozwalają lepiej zapoznać się z powiązaniem genealogicznymi danych osób.

Układ pracy

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz aneksów, po których zamieściłem bibliografię.

Pierwszy rozdział dotyczy kształtowania się księstwa opolskiego i jego podziałów między poszczególnych książąt. Będzie to istotne z uwagi na częste zmiany właścicieli terytoriów księstwa. W osobnym podrozdziale omówię ponadto granice jednostek administracyjnych, które znajdowały się na badanym terenie. Uzupełnieniem powyższych wywodów będą mapy poszczególnych okręgów załączone w aneksie II. Pomogą one prześledzić przemieszczanie się rycerzy wewnątrz poszczególnych księstw oraz — w przypadku przejścia ziem należących wcześniej do innego księcia — emigracji niektórych rodzin na nowe terytoria.

W drugim rozdziale omówiłem kwestie dotyczące terminologii, jaka była stosowana w odniesieniu do rycerstwa. W tym celu przedstawiłem źródłowe znaczenie terminów *Ritter*, *Knecht*, *Herr*, *rittermätziger Leute* i innych, które

pojawiły się w kontekście średniowiecznych rycerzy. Rozdział ten odpowiada na pytania, kim byli rycerze i czy dzielili się na jakieś grupy.

Trzeci rozdział poświęciłem składowi i rozsiałowieniu rycerstwa opolskiego. Po krótkich uwagach ogólnych opisałem — w formie biogramów poszczególnych osób bądź rodzin — rycerstwo opolskie. Gdy genealogię rodziny można było zrekonstruować w znacznym przybliżeniu, wówczas na końcu biogramu zamieszczałem jej drzewo genealogiczne⁹. W biogramach przedstawiłem przede wszystkim powiązania rodzinne, herb (jeśli jest znany) oraz rozsiedlenie, ale także informacje o działalności poszczególnych osób. Na ich podstawie osobno podsumuję problem rycerstwa obcego w księstwie opolskim. Następnie omówię sytuację gospodarczą tej grupy społecznej. Pozwoliło to zobrazować różnice ekonomiczne wewnątrz tego stanu oraz możliwości działalności publicznej poszczególnych rycerzy. Prezentacja rozsiedlenia rycerzy pozwoliła zorientować się, gdzie znajdowały się duże skupiska majątków rycerskich oraz jakie rodziny koncentrowały się jedynie na lokalnych ziemiach, a które stopniowo rozbudowywały swoje posiadłości. Zbadanie tego tematu jest możliwe tylko częściowo z uwagi na wyrywkowe informacje zawarte w dokumentach. Wiadomości przedstawione w tych źródłach pozwalają jednak przybliżyć stopień zamożności poszczególnych osób oraz szacunkową wartość posiadanych przez nie ziem. Dużym utrudnieniem jest brak ksiąg sądowych, które są dla innych terytoriów bogatym źródłem wiedzy o relacjach wewnątrz tej grupy oraz znacznie ułatwiają opisywanie wzajemnych powiązań. W tym wypadku do omówienia tego problemu zostały wykorzystywane dokumenty księżęce, nieliczne listy samych rycerzy oraz dokumenty kościelne.

Czwarty rozdział dotyczy działalności publicznej rycerzy opolskich. Omówiłem w nim podział stanowisk dworskich oraz drogę kariery poszczególnych urzędników. Niestety dużym utrudnieniem w tym przypadku jest lakoniczność źródeł, które pozwalają dobrze zapoznać się wyłącznie z karierą w kancelarii. Z pozostałych urzędów dworskich znani są praktycznie jedynie wyżsi urzędnicy, a informacje o kolejnych urzędnikach dworskich są zaledwie jednostkowe. Zebrany materiał pozwolił przyjrzeć się, jakie zmiany nastąpiły w strukturze urzędów dworskich od XIII wieku i co mogło na nie wpłynąć. Poza dworem rycerze pełnili także funkcje administracyjne, dlatego przedstawiłem strukturę urzędów administracyjnych oraz ich obsadę. W tej części często powracam do wyników badań przedstawionych w pierwszym rozdziale, gdyż istotne było

⁹ Linia ciągłą zaznaczyłem powiązania pewne lub takie, które wydają się pewne, przerywaną — hipotetyczne. Znak zapytania obok linii oznacza, że nie wiadomo, którego z kilku członków rodziny należy uznać za rodzica danej osoby.

sprawdzenie, jak zmiany terytorialne i własnościowe wpływały na zmianę obsady urzędów terytorialnych. Czy wraz ze zmianą księcia zmieniali się urzędnicy? Czy dotychczasowi urzędnicy zostawali na usługach nowych panów czy też przemieszczali się do innych ziem? Czy urzędnikiem zostawała osoba z danego okręgu czy też z zewnątrz?

Ważnym zagadnieniem jest także udział rycerzy w polityce zewnętrznej książąt. Wzajemne relacje Piastów opolskich wpływały na decyzje rycerzy opolskich, którzy musieli wybierać, którego feudała będą wspierać. Czym mogli kierować się przy wyborze księcia, któremu chcieli służyć? Poza tym rycerze realizowali niektóre działania polityczne książąt i mieli wpływ na ich rezultat.

W aneksie I sporządziłem zestawienie urzędników działających na ziemiach księstwa opolskiego zgodnie z zasadami przyjętymi przez Jerzego Sperkę w pracy o otoczeniu Władysława Opolczyka¹⁰.

W aneksie II zestawiłem mapy okręgów administracyjnych tworzących księstwo opolskie (lub w okresie XIV wieku należących chwilowo do osobnych księstw: księstwa strzeleckiego i niemodlińskiego).

Jednym z problemów przy pisaniu pracy był wybór sposobu zapisu nazw miejscowości oraz imion. W przypadku nazw wsi i miast zdecydowałem się zapisywać ich polską nazwę, jeśli była wówczas używana, bądź też zostawiałem nazwy niemieckie, jeśli nie było odpowiednika polskiego (Friedland, Langebrücke). Aby była jasność, o jaką miejscowość chodzi, w rozdziale III przy pierwszym użyciu nazwy miejscowości zapisywałem ją w następujący sposób: nazwa miejscowości (*nazwa źródłowa*, ewentualnie nazwa obecna, jeśli różni się od nazwy używanej w pracy, odległość od najbliższego dużego ośrodka miejskiego). Przykładowy zapis: Dobre Dębie (*Richtinwald*, obecnie Dębie, 15 km na południowy wschód od Opola). Jeśli nazwa występująca w pracy różni się od obecnej, każdorazowo starałem się w nawiasie podać jej obecną nazwę. Przy wyszukiwaniu miejscowości pomocne będą mapy załączone w aneksie II. Imiona tłumaczyłem na język polski. Jedynym wyjątkiem jest imię *Jan*, co wynika z wielu odmian tego imienia. Formę *Johannes* tłumaczę na polskie imię *Jan*, a *Hans* zostawiam w tej postaci, ponieważ jest dość prawdopodobne, że przez różne warianty tego imienia chciano odróżnić od siebie osoby pochodzące z tej samej rodziny. Imię *Stephan* tłumaczę na *Stefan*. Jedynym wyjątkiem jest rodzina Strzałów, w której z uwagi na powszechność tego imienia wprowadzam czasem imię *Szczepan* dla rozróżnienia osób występujących w tym samym czasie.

¹⁰ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchią*. Katowice 2006, s. 351—368.

Tematyka śląskiego rycerstwa w średniowieczu od dawna poruszana jest w pracach historycznych. W XVII—XVIII wieku studia genealogiczne i heraldyczne rozpoczęli Friedrich Lucae, Nicolaus Henel von Hennenfeld oraz Johannes Sinapius. Wzrost zainteresowania tym problemem przypadł na początek XX wieku. Powstały wówczas krótkie na ogół rozprawy na temat poszczególnych rodów rycerskich bądź rycerstwa wywodzącego się z danego obszaru. Znaczny wkład w rozwój tych badań przyniosły prace Władysława Semkowicza, który wraz z skupionymi wokół niego historykami rozpoczął opracowywanie poszczególnych rodów rycerskich¹¹. W tym samym czasie ważne badania przeprowadzili Stanisław Kozierowski oraz Marian Gumowski. Pierwszy ze wspomnianych badaczy przedstawił wiele rycerskich rodzin śląskich, które osiedliły się w Wielkopolsce¹², drugi historyk przebadał natomiast pieczęcie śląskie do końca XIV wieku¹³. Kwestię pieczęci śląskich poruszał także Paul Pfothenauer, który już kilkadziesiąt lat wcześniej w swej pracy zamieścił ich liczne wizerunki¹⁴. Ostatnio badania nad sfragistyką rycerstwa śląskiego kontynuuje Marek Wójcik¹⁵. Z badaczy niemieckich krótkie artykuły dotyczące niektórych rodów działających w księstwie opolskim napisali Walter Krause (Temchynowie)¹⁶, Ernst Morawitzki (Strzelowie Chmielnik)¹⁷, Ernst Mücke (Kalinowscy)¹⁸, Hans Jürgen von Witzendorff-Rehdi-

11 Por. M.L. WÓJCIK: *Od Władysława Semkowicza do Tomasza Jurka, czyli sto lat polskich badań genealogicznych nad śląskim rycerstwem*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010, s. 20—41.

12 S. KOZIEROWSKI: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku*. Poznań 1929.

13 M. GUMOWSKI: *Pieczęcie śląskie do końca XIV wieku*. W: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*. T. 3. Red. W. SEMKOWICZ. Kraków 1936, s. 324—366, 436—438.

14 P. PFOTENHAUER: *Die schlesische Siegel von 1250 bis 1300 (beziehentlich 1327)*. Breslau 1879.

15 M.L. WÓJCIK: *Średniowieczne pieczęcie rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej, Stan i perspektywy badań*. Red. Z. PIECH, J. PAKULSKI, J. WRONISZEWSKI. Warszawa 2006, s. 278—284; IDEM: *Od hełmu do herbu — przyczynek do badań nad heraldyzacją znaku rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. DRELICHARZ, Z. PIECH, s. 251—271. Niedawno ukazała się monumentalna praca tego autora będąca katalogiem pieczęci rycerstwa śląskiego do początku XV wieku, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*. T. 1—2. Kraków—Wrocław 2018.

16 W. KRAUSE: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht der Temchen. (Temchin von Borgene). (Zur Familiengeschichte der Seidlitz, Kurzbach, Lippa, Thümel)*. „Oppelner Heimatblatt” 1934. Jd. 10, no. 8, s. 1—5.

17 E. MORAWITZKI: *Die Familie der Strzela Chmielik von Obrowec in Besitze von Schimischow*. „Aus dem Chelmer Lande” 1926. Jg. 2, no. 3, s. 3—4.

18 E. MÜCKE: *Die Ritter von Kalinow*. „Aus dem Chelmer Lande” 1925. Jg. 1, no. 9, s. 3.

ger (Czamborowie, Stoszowie)¹⁹, Alfons Heyer (Laryszowie — Glesinowie)²⁰ czy Karl Eistert (Czamborowie)²¹. W Polsce powrót do badań nad rycerstwem miał miejsce dopiero pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku. Wówczas poza kolejnymi pracami dotyczącymi poszczególnych rodów zaczęto przeprowadzać badania nad otoczeniem książąt śląskich. Ich efektem było opracowanie przez Annę Doroszewską otoczenia Henryka Brodatego i Jadwigi²², a Zofia Dąbrowska opisała osoby związane z dworem księcia brzeskiego Ludwika I²³. Największe znaczenie miała jednak praca Marka Cetwińskiego o rycerstwie śląskim do końca XIII wieku oraz jego wcześniejsze publikacje dotyczące tych badań²⁴. Ważną częścią tej pracy są biogramy rycerzy, gdyż ustalenia tego badacza na temat identyfikacji oraz powiązań poszczególnych rycerzy stanowią punkt wyjścia do omawiania dalszych dziejów rodzin rycerskich. Podobny temat podjął także Ulrich Schmilewski²⁵, który mógł już skorzystać z pełnego wydania *Schlesisches Urkundenbuch*²⁶ i niekiedy słusznie korygował ustalenia polskiego badacza. Istotny wkład w badaniach nad rycerstwem śląskim wniósł Tomasz Jurek. Jego praca dotycząca obcego rycerstwa na Śląsku pozwala zaobserwować, jak przybycie rycerstwa, przede wszystkim z terytorium Niemiec, zmieniło obyczaje tej grupy społecznej²⁷. We wspomnianej książce zostały ponadto opracowane biogramy rodzin napływowych. Dodatkowo historyk ten rozpoczął badania nad poszczególnymi rodami śląskimi, czego efektem są prace dotyczące panów z Wierzbnej oraz Pogorzeliów²⁸. Badania nad śląskim rycerstwem prowadzili Jerzy

19 H.J. VON WITZENDORFF-REHDIGER: *Die Tschammer und die Stosch*. JSFWUB 1963. Bd. 8, s. 7—30.

20 A. HEYER: *Nachtrag (L Semkowicz, Über die Anfänge des Adeisgechlechts Larysza (Larisch)= Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. ZFGS 1911. Bd. 45, s. 324—332.

21 K. EISTERT: *Die Bedeutung der Ritter Czambor für die frühmittelalterliche schlesische Kirchengeschichte*. 1. Teil. „Archiv für schlesische Kirchengeschichte” 1939. Bd. 4, s. 46—69.

22 A. DOROSZEWSKA: *Otoczenie Henryka Brodatego i Jadwigi jako środowisko społeczne*. Warszawa 1978.

23 Z. DĄBROWSKA: *Dwór brzeski w czasach Ludwika I (1358—1398)*. Wrocław 1968 (Acta Universitatis Wratislaviensis. No 70. Historia 14).

24 M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie... Cz. 1*; IDEM: *Pochodzenie etniczne i więzy krwi rycerstwa śląskiego*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1981, s. 62—85; IDEM: *Rycerstwo śląskie... Cz. 2*; M. CETWIŃSKI: *Żywoć świętych jako źródło do genealogii rycerstwa śląskiego w XIII wieku*. W: IDEM: *Śląski tygiel. Studia z dziejów polskiego średniowiecza*. Częstochowa 2001, s. 77—109.

25 SUB. Bd. 1—6.

26 U. SCHMILEWSKI: *Der schlesische Adel...*, passim.

27 T. JUREK: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998.

28 IDEM: *Rodowód Pogorzeliów*. Kraków 2005; IDEM: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006.

Mularczyk²⁹, Ambroży Bogucki³⁰, Urszula Zgorzelska³¹, Idzi Panic³² i Jerzy Rajman³³. Niezwykle ważne badania nad otoczeniem księcia opolskiego Władysława II podjął Jerzy Sperka³⁴. Jego ustalenia pozwalają na badanie rycerstwa opolskiego w XV wieku. Sporo informacji na temat rycerzy związanych z książętami opolskimi można odnaleźć w pracy Dietera Veldtrupa³⁵. Badacz ten wykorzystał jednak tylko część materiału źródłowego, a opisując poszczególnych rycerzy, popełniał czasem błędy. Niestety błędy i luki znajdują się także w herbarzu szlachty śląskiej Romana Sękowskiego³⁶. Natomiast badania Jerzego Horwata dotyczące księstwa opolskiego³⁷, które między innymi miały omówić sytuację rycerstwa na tym obszarze, wprowadziły jedynie zamęt, na przykład przez błędne identyfika-

29 J. MULARCZYK: *Dobór i rola świadków w dokumentach śląskich do końca XIII wieku*. Wrocław 1977.

30 A. BOGUCKI: *Termin miles w źródłach śląskich XIII i XIV wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1981, s. 222—263; IDEM: *Studia nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1984. T. 36, s. 1—27; IDEM: *Komornik i podkomorzy w Polsce piastowskiej*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985, s. 75—133; IDEM: *O starszeństwie, komasacji i podzielności urzędów śląskich w XIII wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1985. R. 40, s. 471—490; IDEM: *Rycerz i panosza w źródłach polskich XIV i XV wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 7. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1996, s. 165—200; IDEM: *Polskie nazwy rycerstwa w średniowieczu. Przyczynki do historii ustroju społecznego*. Włocławek 2001.

31 U. ZGORZELSKA: *Z problemów badań nad szlachtą górnośląską w średniowieczu*. W: *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. HERTEL. Toruń 1982, s. 182—197; EADEM: *Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985, s. 279—303.

32 I. PANIC: *Lista świadków na dokumentach księcia opolskiego Władysława*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1987. R. 42, s. 171—183; IDEM: *Badania nad listą świadków na dokumentach książąt opolskich w pierwszej połowie XIII w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2000. R. 55, s. 267—282.

33 J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie...*, passim.

34 J. SPERKA: *Urzędnicy Władysława Opolczyka na Rusi (1372—1378)*. Spisy. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. Red. S.K. KUCZYŃSKI. T. 10. Warszawa 2004, s. 83—102; IDEM: *Urzędnicy Władysława Opolczyka w księstwie wieluńskim (1370—1391)*. Spisy. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2004. T. 3, s. 110—121; IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*; IDEM: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej*. W: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 3. Ред. Л. ВОЙТОВИЧ. Львів 2010, s. 278—301; IDEM: *Zarys migracji rycerstwa śląskiego na ziemię Rusi Koronnej w okresie panowania Władysława Jagiełły*. W: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 4. Ред. В. АЛЕКСАНДРОВИЧ. Львів 2011, s. 221—229.

35 D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*. Berlin 1995.

36 R. SĘKOWSKI: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1—6. Katowice 2002—2007.

37 J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, passim. Zob. recenzje tej pracy wymienione w przyp. 6 niniejszego rozdziału.

cje miejscowości oraz ich dowolne umieszczanie w terenie przez tego autora. Na przykładzie prac Dietera Veldtrupa, Romana Sękowskiego oraz Jerzego Horwata widać wyraźnie problemy, na jakie trafiają osoby chcące zbadać tematykę rycerstwa opolskiego z tego okresu. Spowodowane jest to niewystarczającym stanem badań — szczególnie w odniesieniu do XV wieku — jak również problemem z dotarciem do źródeł.

Podstawa źródłowa

Jednym z głównych problemów badań nad księstwem opolskim w średniowieczu jest baza źródłowa. Jeszcze przed II wojną światową zostały wydane dokumenty w formie regestów obejmujących okres do 1342 roku³⁸. Po II wojnie światowej polscy historycy wydali kolejne regesty aż do 1360 roku³⁹, w edycjach tych zdarzały się jednak błędy. Ostatnio wydano także regesty dokumentów znajdujących się w Archiwach Państwowych na Górnym Śląsku⁴⁰. Ukazały się ponadto katalogi dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, lecz są one często niedokładne, a w stosunku do XV wieku tylko częściowe⁴¹. Pełny katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w tym archiwum opracował kilka lat temu Roman Stelmach⁴². Poza tym liczne dokumenty bądź ich regesty zostały wydrukowane w innych wydawnictwach. Z istotniejszych wymienię regesty dokumentów z Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu⁴³, regesty dokumentów dotyczących Królestwa Czeskiego⁴⁴ przechowywanych w Watykanie czy źródła na temat księstwa nyskiego⁴⁵. Regesty dokumentów sporządzali ponadto lokalni badacze, jak Walter Krause⁴⁶. Ich publikacje są o tyle cenne, że część z tych źródeł dziś już nie istnieje.

38 CDS XVI; CDS XVIII; CDS XXII; CDS XXIII; CDS XXIX; CDS XXX.

39 RŚ. T. 1—5.

40 *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku*. Red. A. BARCIAK, K. MÜLLER. T. 1—3. Opava—Opole—Katowice 2004—2017.

41 Katalog. T. 4—9.

42 R. STELMACH: *Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*. Wrocław—Racibórz 2014.

43 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970; *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970.

44 MV. T. 1—5; AS I; AS II.

45 Neisser Lagerbücher.

46 *Piastenkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. KRAUSE. „Oppelner Heimatblatt” 1934. Jd. 10, s. 2—3.

Baza źródłowa została oczywiście rozszerzona o źródła rękopiśmienne. Najwięcej dotyczących rycerzy opolskich znajduje się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu⁴⁷. Sporo dokumentów przechowywanych jest w Archiwum Państwowym w Opolu, Archiwum Państwowym w Katowicach oraz Archiwum Archidiecejalnym we Wrocławiu. W Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej znajduje się ponadto zbiór dokumentów pergaminowych, które przed II wojną światową były przechowywane w Krapkowicach⁴⁸. Skorzystałem także z dwóch dokumentów znajdujących się w Národní Archiv v Praze. W Morawský Zemský Archiv v Brně przechowywane są źródła z dawnego archiwum Prószkowskich, dzięki czemu skorzystałem z trzech niewykorzystywanych dotąd dokumentów książąt opolskich⁴⁹. Trochę informacji o rycerzach opolskich znalazłem w Archiwum Katedralnym w Krakowie, Státní Okresní Archiv Trutnov oraz Archiwum parafii św. Mikołaja w Lublińcu. W Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin znajdują się między innymi listy wypowiednie książąt śląskich wyruszających na wojnę przeciwko zakonowi w 1414 roku. Z tego źródła — w którym pojawia się ponad 200 rycerzy, którzy udali się na północ z księciem Bernardem — mogłem skorzystać dzięki uprzejmości Pana Profesora Svena Ekdahla. W Staatsarchiv Würzburg znalazłem jeden niewykorzystywany wcześniej dokument księcia niemodlińskiego. Poza tym wykorzystałem *Copiarus monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*, który w formie rejestrów został co prawda wydany, lecz sięgnięcie do oryginału pozwoliło skorygować niektóre próby identyfikacji miejscowości i błędny wywód Jerzego Horwata co do jednego dokumentu⁵⁰.

W przypadku niektórych źródeł, które nie dotrwały do obecnych czasów, informacje ich dotyczące udało się znaleźć w pracach lokalnych historyków. Przede wszystkim mam na myśli dzieła Augustina Weltzla⁵¹, który najczęściej dokumenty streszczał według następującego schematu: wydawca dokumentu, streszcze-

⁴⁷ Zob. Bibliografia. Stosuję tradycyjne sygnatury. Jedynie w Rep. 135 przyjąłem nowe, z uwagi na włączenie do tego zespołu kolejnych jednostek archiwalnych. Stare sygnatury zastosowałem jednak w tym przypadku jako skróty.

⁴⁸ Na dokumenty natrafiłem podczas kwerendy przeprowadzonej w 2012 roku.

⁴⁹ Na temat dawnego archiwum Prószkowskich zob. A. POBÓG-LENARTOWICZ: *Archiwum i biblioteka rodu Pruszkowskich*. W: *Źródła do dziejów Prószkowa*. Red. A. HANICH. Opole 2012, s. 557—564; R. SĘKOWSKI: *Biblioteka Jerzego Krzysztofa i Antoniego Krzysztofa hrabiów Prószkowskich na Prószkowie z przełomu XVII/XVIII wieku*. Opole 2015, passim.

⁵⁰ Oryginał znajduje się w Bibliotece Narodowej w Pradze. Korzystałem z mikrofilmu tego źródła, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka, *Copiarus monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2.

⁵¹ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882; IDEM: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883; IDEM: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870; IDEM: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895.

nie treści, lista świadków, miejsce i data wystawienia. Równie istotne są prace Ludwika Musioła⁵², który często przytaczał całe dokumenty (niektóre dziś już zaginione). Część nieistniejących dokumentów została wykorzystana także przez Alfonsa Nowacka⁵³, choć nie cytuje on ich tak dokładnie, jak wcześniej wymienieni badacze. Pomocne były też materiały Friedricha von Schirndinga, który sporządził wypisy z Kroniki Strzelec J.J. Reichela oraz ze źródeł przechowywanych w Jemielnicy⁵⁴.

Niniejsza praca jest zmienioną i poszerzoną wersją rozprawy doktorskiej obronionej w 2017 roku w Instytucie Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W tym miejscu chciałbym podziękować wszystkim osobom, które pomogły mi podczas pisania tej pracy. Szczególnie składam podziękowania promotorowi prof. dr. hab. Jerzemu Sperce, a także recenzentom: dr. hab. Bożenie Czwojdrak, prof. UŚ i prof. dr. hab. Sobiesławowi Szybkowskiemu, recenzentowi wydawniczemu: dr. hab. Markowi L. Wójcikowi, oraz prof. dr. hab. Idziemu Panicowi za pomoc w pierwszym etapie powstawania niniejszej dysertacji, mgr. Henrykowi Dudzie za wsparcie podczas kwerendy w bibliotekach opolskich i mgr. Laye Sowowi za pomoc podczas kwerendy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Fryburgu Bryzgowijskim.

⁵² L. MUSIOŁ: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu.

⁵³ A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei Groß Strehlitz O/S. bis 1795*. Ratibor bdw.

⁵⁴ Schirnding. Bd. 3—4. O Autorze zob. A. WELTZEL: *Zwei Nekrologe: Eduard Caer und Friedrich von Schirnding*. ZFGS 1882. Bd. 16, s. 301—304

W ykaz skrótów

- AAWr. — Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu
- AC — *Acta Capitulorum nec non Iudiciorum Ecclesiaticorum selecta*.
Ed. B. ULANOWSKI. Kraków 1894—1918
- AČ II — *Archiv český čili staré písemné památky české a moravské*. D. 2.
Vyd. F. PALACKÝ. Praha 1842
- AČ VII — *Archiv český čili staré písemné památky české a moravské*. D. 8.
Vyd. J. KALOUSEK. Praha 1887
- Adler — Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik
- ADO — Archiwum Diecezjalne w Opolu
- AGZ — *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej z Archiwum
tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*. T. 1—19. Wyd. O. PIETRUSKI, X. LI-
SKE. Lwów 1868—1906
- AKC 6 — *Archiv Koruny České 6, Katalog listin z let 1438—1526*. Sepsal A. HASS.
Praha 1958
- Am — Akta miasta
- Apar. św. Mikołaja — Archiwum parafii św. Mikołaja w Lublińcu
- APKat — Archiwum Państwowe w Katowicach
- APO — Archiwum Państwowe w Opolu
- APWr. — Archiwum Państwowe we Wrocławiu
- AS I — *Acta summorum pontificum res gestas bohemicas aevi praeussitici et
hussitici illustrantia*. P. 1—2. Ed. J. ERŠIL. Praha 1980
- AS II — *Acta summorum pontificum res gestas bohemicas aevi praeussitici
et hussitici illustrantia*. P. 3—4. Ed. J. ERŠIL. Praha 1996—1998
- BP — *Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae
Vaticana continens*. T. 2—5. Ed. I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA, S. KU-
RAŚ. Roma—Lublin 1988—1995
- C 174a — APWr. Rep. 135, nr 359
- CDCO — *Codex Diplomaticus Civitatis Ostraviae. Sbíрка listin k dějinám města
Mor. Ostravy*. Vyd. A. ADAMUS. Moravska Ostrava 1929
- CDDT — *Listinář Těšínska. Codex diplomaticus Ducatus Tissinensis: Sbíрка
listinného materiálu k dějinám Těšínského Pobeskydí*. Ed. E. NÉMMEC.
Český Těšín 1958

- CDLS II — *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris*. Bd. 2. Hrsg. R. JECHT. Görlitz 1903.
- CDM — *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. T. 6—15. Wyd. J. CHLUMECKY, V. BRANDL, B. BRETHOLZ. Brünn 1854—1903
- CDP — *Codex diplomaticus Poloniae*. T. 1—3. Ed. L. RZYSZCZEWSKI, A. MUCZKOWSKI. T. 4. Ed. M. BONECKI, M. BOBROWSKI. Varsaviae 1847—1887
- CDS I — *Urkunden des Klosters Czarnowanz*. Hrsg. W. WATTENBACH. „Codex diplomaticus Silesiae”. Bd. 1
- CDS II — *Urkunden des Klöster Rauden, Himmelwitz, der Dominicaner und der Dominicanerinnen in der Stadt Ratibor*. Hrsg. W. WATTENBACH. „Codex diplomaticus Silesiae” 1859. Bd. 2
- CDS VI — *Registum St. Wenceslai. Urkunden Vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens, nach einem Copialbuch Herzog Johans von Oppeln und Ratibor in Anzügen mitgetheilt*. Hrsg. W. WATTENBACH, C. GRÜNCHAGEN. „Codex diplomaticus Silesiae” 1865. Bd. 6
- CDS IX — *Urkunden der Stadt Brieg, Urkundliche und Chronikalische Nachrichten über die Stad Brieg, die Dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter*. Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, „Codex diplomaticus Silesiae” 1870. Bd. 9
- CDS XIV — *Liber foundationis episcopatus vratislaviensis*. Hrsg. H. MARKGRAF, J.W. SCHULTE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1889. Bd. 14
- CDS XVI — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1301—1315*. Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1892. Bd. 16
- CDS XVIII — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1316—1326*. Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1898. Bd. 18
- CDS XX — *Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136—1528)*. Hrsg. K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1900. Bd. 20
- CDS XXII — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1327—1333*. Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE, „Codex diplomaticus Silesiae” 1903. Bd. 22
- CDS XXXIII — *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Kreis Neustadt*. Hrsg. E. GRABER. „Codex diplomaticus Silesiae” 1928. Bd. 33
- CDS XXXVI — *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse. H. 1*. Hrsg. E. GRABER. „Codex diplomaticus Silesiae” 1933. Bd. 36
- CE — *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. T. 1. Wyd. A. SOKOŁOWSKI, J. SZUJSKI. T. 2—3. Wyd. A. LEWICKI. Kraków 1876—1894
- Coronacio Adalberti — *Coronacio Adalberti regis Romanorum Ungarie et Boemie 1438*. Hrsg. F. WACHTER. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12
- CV — *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376—1430*. Wyd. A. PROCHASKA. Kraków 1882
- ČSM — *Časopis Slezského muzea*
- D 370 — APWr. Rep. 135, nr 436
- D 384 — APWr. Rep. 135, nr 460

- DB — J.E. BÖHME, *Diplomatische Beyträge zur Untersuchung der schlesischen Rechte und Geschichte*. Bd. 1—2. Th. 1—6. Berlin 1770—1774
- Długosz — *Joannis Dlugossii s. Longini canonici Cracoviensis Historiae Polonicae libri XII*. Ed. Ž. PAULI. T. 3—5. W: *Opera omnia*. T. 12—14. Kraków 1875—1877
- E 99a — APWr. Rep. 135, nr 679
- Eschenloer — P. ESCHENLOER, *Geschichte der Stadt Breslau*. Hrsg. G. ROTH. Münster—New York—München—Berlin 2003
- Inwentarz 4f — APWr. Rep. 135, nr 4
- Inwentarz 107 — APWr. Rep. 135, nr 101
- JFSWUB — *Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Breslau*
- Katalog — *Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym Dolnego Śląska*. T. 4—5, 7. Oprac. R. STELMACH. T. 6. Oprac. M. CHMIELEWSKA. T. 9. Oprac. R. ŻERELIK. Wrocław 1991—1998
- KDKK — *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*. T. 1—2. Wyd. P. PIEKOSIŃSKI. Kraków 1874—1883.
- KDW — *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. T. 8—10. Wyd. A. GAŚSIOROWSKI, T. JASIŃSKI. Warszawa—Poznań 1989—1993; T. 11. Wyd. A. GAŚSIOROWSKI, T. JASIŃSKI, T. JUREK, I. SKIERSKA. Poznań 1999
- Landbuch OR — *Die Landbücher von Oppeln-Ratibor*. Hrsg. J. CHRZĄSZCZ. „Ober-schlesische Heimat” 1914—1916. Bd. 10—12
- LuBS — *Lehns — und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter*. Hrsg. C. GRÜNHAGEN, H. MARKGRAF. Bd. 1—2, Leipzig 1881—1883
- Kronika Marcina z Bolkowa — *Chronik des Martin von Bolkenhain*. Hrsg. F. WACHTER. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12
- MV — *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*. T. 1—5. Pra-gae 1903—1949
- Neisser Lagerbücher — K. ENGELBERT: *Quellen zur Geschichte des Neisser Bistums-landes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher*. „Quellen und Darstel-lungen zur schlesische Geschichte Herausgegeben von Historische Kommission für Schlesien” 1964. Bd. 10
- NKKO — R. ŻERELIK: *Najstarszy kopiarz ksiąg o leśnickich i kozielsko-bytomskich*. Wrocław 2012
- OBA 2111 — *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin, Ordens-briefarchiv, nr 2111*
- PSB — *Polski słownik biograficzny*
- RG — *Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Regi-ster und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien von Beginn des Schismas bis zur Reformation*. Bd. 1. Clemens VII. von Avignon

- 1378—1394. Bearb. E. GÖLLER. Berlin 1916; Bd. 2. *Urban VI, Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. 1378—1415*. Bearb. G. TELLENBACH. Berlin 1933—1961; Bd. 3. *Alexander V., Johannes XXIII., Konstanzer Konzil 1409—1417*. Bearb. U. KÜHNE. Berlin 1935; Bd. 4. *Martin V., 1417—1431*. Th. 1—4. Bearb. K.A. FINK. Berlin 1943—1958; Bd. 5. *Eugen IV. (1431—1447)*. Bearb. H. DIENER, B. SCHWARZ. Tübingen 2004; Bd. 6. *Nicolaus V. 1447—1455*. Bearb. J.F. ABERT, W. DEETERS. Tübingen 1989; Bd. 7. *Calixt III. 1455—1458*, Th. 1—2. Bearb. E. PITZ. Tübingen 1989; Bd. 8. *Pius II. 1458—1464*. Bearb. D. BROSIUS, U. SCHE-SCHKEWITZ. Tübingen 1993; T. 9. *Paul II. 1464—1471*. Bearb. H. HÖING, H. LEERHOFF, M. REIMANN. Tübingen 2000 (<http://194.242.233.132/denqRG/index.htm>; dostęp: 10.04.2014)
- RPG — *Repertorium Poenitentiarie Germanicum. Verzeichnis der in den Supplikenregistern der Pönitentiarie vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches*. Bd. 1. *Eugen IV. 1431—1447*. Bearb. L. SCHMUGGE, P. OSTINELLI, H. BRAUN. Tübingen 1998; Bd. 2. *Nikolaus V. 1447—1455*. Bearb. L. SCHMUGGE, K. BUKOWSKA, A. MOSCIATTI. Tübingen 1999; Bd. 3. *Calixt III. 1455—1458*. Bearb. L. SCHMUGGE, W. MÜLLER. Tübingen 2001; Bd. 4. *Pius II. 1458—1464*. Bearb. L. SCHMUGGE, P. HERSPERGER, B. WIGGENHAUSER. Tübingen 1996 (<http://194.242.233.132/denqRG/index.htm>; dostęp: 10.04.2014)
- RŚ — *Regesty śląskie (1343—1360)*. Red. W. KORTA. T. 1—5. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1975—1992
- Rosicz — *Sigismundi Rosiczii Gesta diversa transactis temporibus facta in Silesia et alibi. Ab anno C. 1051 usque 1470*. Hrsg. F. WACHTER. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12.
- Schirnding — *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu. Materialien für Chronik Und Genealogie der Kreises Gross-Strelitz. Zusammengetragen aus Gerichts- und Kirchenbüchern von Friedrich Freiherrn von Schirnding*. Bd. 3, R 2982; Bd. 4, R 2983
- SHGKR — *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*. Oprac. W. BUKOWSKI, J. KURTYKA, J. LABERSCHEK, Z. LESZCZYŃSKA-SKRĘTOWA, F. SIKORA, J. WIŚNIEWSKI, M. WOLSKI. Cz. 1—3. Kraków 1986—2000
- Siebmacher — J. SIEBMACHER: *Wappenbuch von 1605*. München 1999
- Sommerberg I — *Silesiacarum rerum Scriptores*. Hrsg. F.W. VON SOMMERBERG. Bd. 1. Lipsiae 1729
- Sommerberg II — *Silesiacarum rerum Scriptores*. Hrsg. F.W. VON SOMMERBERG. Bd. 2. Lipsiae 1729
- SPPP — *Starodawne prawa polskiego pomniki*. T. 1—8. Kraków 1856—1885
- SRS VI — C. GRÜNCHAGEN: *Geschichtsquellen der Hussitenkriege*. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1871. Bd. 6

- SRS VII — *Historia Wratislaviensis von Mag. Peter Eschenloer*. Hrsg. H. MARKGRAF. „Scriptores rerum Silesiacarum”. Bd. 7. Breslau 1872
- SRS VIII — *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Geogres von Podiebrad. Zugleich aus Urkundliche Belege zu Eschenloers Historia Wratislaviensis. Erste Abtheilung. 1454—1463*. Hrsg. H. MARKGRAF, „Scriptores rerum Silesiacarum”. Bd. 8. Breslau 1873
- SUB — *Schlesisches Urkundenbuch*. Bd. 1—4. Hrsg. H. APPLLET, W. IRGANG, J.J. MENZEL. Graz—Köln—Weimar—Vien 1963—1998
- Urbarze I — *Urbarze śląskie. T. 1. Urbarze dóbr zamkowych opolsko-raciborskich z lat 1566 i 1567*. Oprac. R. HECK, J. LESZCZYŃSKI. Wrocław 1956
- Urbarze III — *Urbarze śląskie. T. 3. Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571—1640*. Oprac. R. HECK, J. LESZCZYŃSKI, J. PETRÁŇ. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963
- WBP — Wojewódzka Biblioteka Publiczna
- ZDM — *Zbiór dokumentów Małopolskich*. Wyd. S. KURAŚ, I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA. Cz. 1—8. Wrocław 1969—1975
- ZDP — *Zbiór dokumentów Zakonu OO. Paulinów w Polsce*. Wyd. J. FIJAŁEK. Z. 1: 1328—1464. Kraków 1938
- ZFGS — Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens

ykaz fotografii, map, tablic

- Fot. 1. Pieczęć Beldy z Prószkowa (1 X 1365)
Fot. 2. Pieczęć Henryka Śmiła (9 I 1410)
Fot. 3. Pieczęć Henryka Besa (14 XI 1428)
Fot. 4. Pieczęć Jana Długomiła (14 VII 1452)
Fot. 5. Pieczęć Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459)
Fot. 6. Pieczęć Mikołaja Kotulińskiego (27 IV 1455)
Fot. 7. Pieczęć Wincentego Dreskego (17 X 1457)
Fot. 8. Pieczęć Jakusza bądź Ottona Wołowskiego (20 V 1421)
Fot. 9. Pieczęć Melchiora Wołowskiego (20 V 1421)
Fot. 10. Pieczęć Hinczy Landsberga (22 II 1439)
Fot. 11. Pieczęć Bernarda Skorkowskiego (22 II 1439)
Fot. 12. Pieczęć Krzysztofa Dornheima z (18 II 1443)
Fot. 13. Pieczęć Jana Jelcza Borschnitza (30 X 1457)
Fot. 14. Pieczęć Hinczy Schenke (22 VI 1430)
Fot. 15. Pieczęć Heintza Larysza (25 XII 1419)
Fot. 16. Dokument Jana Besa na Ketzendorfie (28 IV 1458)
Fot. 17. Dokument księcia Bernarda (2 X 1414)
Fot. 18. Dokument księżnej Ofki (24 X 1415)
Fot. 19. Dokument księżnej Ofki (29 IV 1416)
Fot. 20. Dokument Jerzego Stosza z Albrehcic (27 IV 1455)
Fot. 21. Dokument Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459)
Fot. 22. Dokument księcia Władysława II (23 III 1401)
Fot. 23. Herb Adama Besa z Kujaw z Księgi brackiej w Arlbergu (fotografie 1—23 na wklejce po 468)
- Mapa 1. Okręg opolski w XIV wieku 456
Mapa 2. Okręg opolski w XV wieku (do 1460 roku) 457
Mapa 3. Okręg niemodliński w XIV wieku 458
Mapa 4. Okręg niemodliński w XV wieku (do 1460 roku) 459
Mapa 5. Okręg głogówecki w XIV wieku 460
Mapa 6. Okręg głogówecki w XV wieku (do 1460 roku) 461
Mapa 7. Okręg bialski od początku XIV wieku do 1460 roku 462
Mapa 8. Ziemia prudnicka do 1460 roku 462

- Mapa 9. Okręg strzelecki w XIV wieku 463
Mapa 10. Okręg strzelecki i południowy fragment okręgu opolskiego w XV wieku (do 1460 roku) 464
Mapa 11. Okręg oleski od XIV wieku do 1460 roku 465
Mapa 12. Okręg lubliniecki w XIV wieku 466
Mapa 13. Okręg lubliniecki w XV wieku (do 1460 roku) 467
Mapa 14. Okręg sławięcicki oraz ziemia sońnicowicka od początku XIV wieku do 1460 roku 468

- Tablica 1. Rodzina Besów w XIV w. 90
Tablica 2. Besowie z Rogowa 94
Tablica 3. Besowie z Kujaw 99
Tablica 4. Rodzina z Łąbinowic 124
Tablica 5. Rodzina Dresków 141
Tablica 6. Rodzina Gierkowiców 152
Tablica 7. Rodzina Groszowickich 160
Tablica 8. Rodzina Kępskich 187
Tablica 9. Rodzina Kórnickich 197
Tablica 10. Rodzina Laryszów 207
Tablica 11. Rodzina Laskowskich 209
Tablica 12. Rodzina Lubszyckich 215
Tablica 13. Rodzina Prószkowskich 267
Tablica 14. Rodzina Schnellenwaldów 279
Tablica 15. Strzałowie z Wierzchu, Mionowa, Grzędzin, Dziełowa i Chechła 301
Tablica 16. Strzałowie z Rokicia, Raszowej i Małego Rudna 308
Tablica 17. Rodzina Śmiłów 317
Tablica 18. Rodzina Świerczków 320
Tablica 19. Rodzina Temchynów z Borzygniewa 326
Tablica 20. Rodzina Wołowskich 338

Skorowidz biogramów

1. Adam zwany Thulecz 79
2. Albert Barch 79
3. Albert zwany Cellariusz 80
4. Albrecht Uschilnik z Ligoty 80
5. Andrzej 81
6. Andrzej Sokołów 81
7. Andrzej z Wysokiej 82
8. Babka z Wędryni 82
9. (z) *Bandin* 82
10. Belikowie z Golczowic 83
11. Benesz z Boroszowa 83
12. Bernard z *Lebendorfu* 83
13. Bernard z Zabierzowa 84
14. Besowie 84
15. Biechowscy, (z) Biechowa 101
16. Bieniek z *Oppoyow* 102
17. Bierawscy, (z) Bierawy 102
18. (z) Bierdzan 103
19. Bischofsheimowie 104
20. Bodzanowscy, (z) Bodzanowic 105
21. Bogaccy, (z) Bogacicy 105
22. (z) Bogdańczowic 106
23. Borko Brus 106
24. (z) Borowej Łąki 107
25. Borschnitzowie 108
26. (z) Borycza 110
27. Breitbuchowie 110
28. Budzowscy 112
29. (z) Byczenia 113
30. (z) Bytkowa 113
31. Chorulińscy, (z) Choruli 114
32. Christian z Krobusza 115
33. Citko 115

34. Colmasowie 115
35. Commerau 117
36. Czamborowie 117
37. (z) Czartkowic 124
38. (z) Czech 125
39. (z) Czeczowa 127
40. Czelmowie 128
41. Czewebrut 128
42. (z) Czindal 129
43. Destprim z Kobylej Głowy 129
44. Długomiłowie 130
45. Dobiesz z Góry 133
46. Dobko ze Sławic 133
47. (z) Dobrodzienia 134
48. (z) Dolnej 134
49. Dornheimowie 134
50. Dreske 136
51. Dzierśław z Dąbrówki 142
52. (z) Dziewkowic 143
53. Elsterbergowie 143
54. Falkenbergowie 144
55. Febron Ostrowski 144
56. Franciszek z Ligoty 145
57. Franciszek Węgier 145
58. Fredmann Kühmeister 145
59. Friedlandzcy, z Friedlandu 146
60. Fromold Stercza 146
61. Gaszowcowie z Lozmierzy 147
62. Gerlachsheimowie 149
63. Gertko z *Dencz* 150
64. Gezo 150
65. Gierkowice 150
66. Glisthogo 152
67. Gorzowscy (Landsbergowie), (z) Gorzowa 153
68. (z) Grabowa 155
69. (z) Grodziska 155
70. Gronowiccy, (z) Gronowic 156
71. Groszowiccy, (z) Groszowic 157
72. Grzyniczowie 160
73. Guiczko z Gorzkowa 161
74. Hanko z Uszyc 161
75. Haugwitzowie 161
76. Heintz z *Crastolwic* 163

77. Henryk z Domanic 163
78. Henryk Kranski 164
79. Henryk Kuropas 164
80. Henryk Nostiz 165
81. Henryk z Rakowa 165
82. Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi 166
83. Henryk z Śmicza 166
84. Herburt Felsztyński (Füllstein) 167
85. Hincza z Dąbrowy 168
86. Hincza Kostka z Małego Kalinowa 168
87. Hinko 168
88. Huczko z Miechowic 168
89. Imbram z Poczołkowa 169
90. Irrenbergowie 169
91. Jakub Rokicia 170
92. Jakusz 170
93. Jakusz i Jędrzej 170
94. Jakusz z Kłodoboku 171
95. Jakusz z Siołkowic 171
96. Jan 171
97. Jan 171
98. Jan Baran 172
99. Jan Benkwicz 172
100. Jan Bielik z Wędryni 172
101. Jan Biler 172
102. Jan Heller 173
103. Jan z Jasienia 173
104. Jan z *Melbaum* 173
105. Jan Meylir 173
106. Jan Meysnerdorf 173
107. Jan Mezebor 174
108. Jan z Milic 174
109. Jan z Nowej Wsi 174
110. Jan z Rzeczyz 175
111. Jan ze Zwiastowic 175
112. Jankowiccy, (z) Jankowic 176
113. Janusz *Polmese* 177
114. Jarosław 177
115. Jarosław Czonek 177
116. Jasiek 178
117. Jasiek 178
118. Jasiek z Czyżowic 178
119. Jasiek Kustra 179

120. (z) Kadłubca 179
121. Kamieńcowie, (z) Kamienia 179
122. Kiczkowice 182
123. (z) Kielczy 184
124. Kępscy, (z) Kępy 184
125. Klemens zwany Gąsiorek 188
126. Klich z Zalesia 188
127. (z) Klucznika 188
128. Kobyłeńscy, (z) Kobylna 189
129. Kokorzowice 189
130. Konrad z Lipna 191
131. Kotulińscy, (z) Kotulina 191
132. Kozłowscy 193
133. Kórniccy, (z) Kórnicy 194
134. (z) Krapkowice 197
135. Kreppendorffowice 198
136. Krępniacy, (z) Krępny 199
137. Krzywosądowice z Uszyc 200
138. Kuncze zwany Zenk 200
139. Kunczko z Rine 200
140. Kühschmalzowice 201
141. Laryszowice z Glesina 202
142. Laskowscy, (z) Laskowice 208
143. (z) Lasowice 210
144. Lauke z Cestitz 210
145. Liebentalowice z Langebrücke 211
146. Lubszyccy, (z) Lubszy 212
147. Lucko Kominicz 216
148. Ludwik z Dobrej 216
149. Łabędzcy, (z) Łabęd 217
150. (z) Łągiewnik 217
151. Łagowscy, (z) Łagowa 217
152. Łączowice z Rynarcic 221
153. Łęccy, (z) Łąki 222
154. Łowoszowscy, (z) Łowoszowa 225
155. Machmy z Pozewilkewicz 225
156. Maciej z Goszczowice 225
157. Marcin Kobic z Chrząszczyc 226
158. Marcin Oderberg 226
159. Marcin Swenske 226
160. Marek Jochs z Markowa 227
161. Marquart z *Torassin* 227
162. Melchior z Magnuszowice 227

163. Merbot Rebbe 228
164. Michał Orkisz 228
165. Michał Wilczyc 228
166. *Michilwicz* 228
167. Miczek 229
168. Miczek Furrer 229
169. Miczek z Heinrichsdorfu 230
170. Miczek z Koźła 230
171. Miczek Smarcz 230
172. (z) Mieszna 230
173. Mikołaj 230
174. Mikołaj Anolta 231
175. Mikołaj Bochenek 231
176. Mikołaj Dachs 231
177. Mikołaj z Dobrzienia 231
178. Mikołaj Hund 232
179. Mikołaj Imbramowicz 232
180. Mikołaj Jantos 232
181. Mikołaj z Kochcic 232
182. Mikołaj Kulnik z Polskiego Łanu 233
183. Mikołaj Langaw 233
184. Mikołaj Lemberg 233
185. Mikołaj z Lublińca 234
186. Mikołaj Nos 234
187. Mikołaj z Opola 235
188. Mikołaj z Piotrowa 235
189. Mikołaj Polak z Sierakowa 235
190. Mikołaj z Rosdorfu 235
191. Mikołaj z Rozkochowa 236
192. Mikołaj Seidlitz 236
193. Mikołaj z Siemianowic 236
194. Mikołaj von der Wojke 237
195. Mikołaj Weloch 237
196. Mikosz z Ciepiewic 237
197. Mikosz z Lipowa 237
198. Mochowscy, (z) Mochowa 237
199. Mojek z Kalinowa 238
200. Nagodowscy 239
201. (z) Nakła 239
202. Naremski 240
203. Nawoje z Ligoty 240
204. Nawoje z Wielkiego Rudna 242
205. Nebelschützowie 242

206. Nescapek 243
207. (z) Niepaszyc 243
208. (z) Niewodników 244
209. Ninogniew 245
210. (z) Ochmand 245
211. Oderscy, (z) Odry 246
212. Oławscy, (z) Oławy 248
213. Onsz z Górki 248
214. (z) Otmic 249
215. (z) Otoku 249
216. Otton Czuchtendorf 249
217. Pangowie 250
218. Paszek z *Sagen* 251
219. Paweł z Wierzbia 251
220. Pich z Jejkowic 252
221. Piotr 252
222. Piotr Botler 252
223. Piotr Buchwald 252
224. Piotr Dambrowa z Gubina 252
225. Piotr z Ekebrechtsheyde 253
226. Piotr Gumprecht von Schlieben 253
227. Piotr Hecht 254
228. Piotr Hertung 254
229. Piotr Opal zwany Jeregnowski 254
230. Piotr z Parszowic 255
231. Piotr z Pawłowic 255
232. Piotr Reisewitz 255
233. Piotr Smolic 255
234. Piotr Tschonke 256
235. (z) Piszczowic 256
236. (z) Pleśnicy 256
237. (z) Pławniowic 257
238. Płochta 257
239. Pniewscy 258
240. Pogorzele 258
241. (z) Ponoszowic 259
242. Poznowiccy, (z) Poznowic 259
243. (z) Półwsi 260
244. (z) Prądów 261
245. Prószkowscy, (z) Prószkowa 261
246. (z) Prusków 267
247. Przech von Schörn 268
248. Przemko 269

249. Przybek 269
250. Quasowie 270
251. Raczek z Rańska 270
252. Radawscy, (z) Radawia 271
253. Rankor Straszy 272
254. Rosponowscy 272
255. Rulonowie 274
256. Ruszkowscy, (z) Ruszkowa 275
257. Rzepkowscy 275
258. Sarnowscy 276
259. Schafferowie 276
260. Schalemke 277
261. Schenke 277
262. Schnellewaldowie 278
263. Schoffowie 279
264. Siedleccy, (z) Siedlec 280
265. Sierakowscy, (z) Sierakowic 282
266. Sieronowiccy, (z) Sieronowic 283
267. (z) Skarbieszowa 283
268. Skorkowscy, (ze) Skorkowa 284
269. (z) Skorogoszcy 286
270. Slizowie 286
271. (z) Sławięcic 287
272. Solzczclemen 287
273. Stangowie 287
274. Stanisław 289
275. Stanisław z Żędowic 289
276. Staniszczewscy, (z) Staniszcza 290
277. Stefan Aleksander z Sośnicowic 290
278. Stoszowie 291
279. Struchowie 294
280. Strzałowie (Strzelowie) 294
281. (z) Suchej 309
282. Swenkfeldowie 311
283. Syselowie z Raclawic 311
284. Szramowie 312
285. Szymieszowscy, (z) Szymieszowa 312
286. Szymon z Hawy 312
287. Ścibor z Wachowa 313
288. Śmiłowie z Chróściny 313
289. Świerczkowie 317
290. Temchynowie z Borzygniewa 320
291. Teodoryk z Lubicza 326

292. Tomek z Koszęcina 326
293. Ulryk Falkenheim 327
294. Uniejowie 327
295. Waclaw 328
296. Waclaw Ackerman 328
297. (z) Walcerzowic 328
298. Warłowsy, (z) Warłowa 329
299. Wawrzyniec z Głogowca 330
300. Wernek 330
301. (z) Wędryni 330
302. Wierzbnowie z Kępy 331
303. Wiktor z Mierzyc 331
304. Wilczek z Kobylic 332
305. (z) Wilków 332
306. Willan Ogon z Chrząszczyc 333
307. Wincenty z Grzebkowic 333
308. Wincenty Ransberg ze Steblowa 334
309. Wipplerowie 334
310. (z) Witosławic 335
311. (z) Wojska 335
312. Wołowsy, (z) Wołowa 336
313. Woldanowie 339
314. Wronowsy, (z) Wronowa 339
315. (z) Wrzasków 340
316. (z) Wysokiej 340
317. Zakrzowscy, (z) Zakrzowa 341
318. Zakrzowscy, (z) Zakrzowa 341
319. Zbrożek 342
320. (z) Zdziechowic 342
321. Zedlitzowie (Czedlitzowie) 342
322. (z) Zębowic 342
323. Zwojsy, (ze) Zwozu 343
324. Zyghard z Lichyni 345
325. Żabka 345
326. Żegota 346
327. Żyrowscy, (z) Żyrowy 346

Maciej Woźny

The knights of Opole
before the second half of the 15th century

S u m m a r y

Since the beginning of the 15th century, the Duchy of Opole went through subsequent stages of division into smaller duchies and repeated consolidation and division between the representatives of the Opole Piast dynasty. In turn, the local knights, who often held land in different regions of the land, needed to adapt to the changing districts.

The first chapter discusses the division of the Duchy of Opole between the particular dukes. The borders of the administrative districts were in constant flux. It was also possible to notice the influence of knights possessing estates located along the borders on the subsequent shapes of the district border.

Chapter two discusses the issues of terminology applied to the knights. It notices similar tendencies in nomenclature with regard to the act of bestowing knighthood to other regions of Europe. The chapter also discusses the censure of knighthood.

Chapter three is devoted to the composition and distribution of the knights of Opole. In the studied duchy, it was possible to identify more than three hundred families, of which in many cases there are only singular known representatives remaining. It is, therefore, difficult to assess the precise number of that social group in the studied area.

Within the studied period of time, two families — the Bes family and the Strzała family — significantly surpassed other families when it comes to their wealth as well as, with time, their importance. The majority of the local families had medium or small (one village) estates, which could be extended through endowment from the local sovereign and subsequent purchase of land, coming to form a small complex of family holdings. This type of family development, which owed their prosperity to the duke, was a rarity according to the sources. For faithful service, local rulers rewarded knights with castles or towns. The knights owed predominantly allodial land and estates, even though some sources point to the existence of several estates which functioned as fiefdoms. Moreover, those families who arrived at the area from outside were in minority on the lands of the Opole Piast dynasty.

Chapter four concerns the public activity of the knights of Opole. In a hundred and fifty years, the Duchy of Opole, similarly to the rest of Silesia, experienced significant changes in the structure of court and administrative offices. In the beginning of the 14th century, the most important official was the high bailiff, equivalent to the Silesian office of the palatine. The sources mention also the offices of the court justiciary, the master of the hunt, the deputy master of the hunt, and the procurator. In the second half of the 14th century, this hierarchy went through a gradual transformation, depending on the duchy. The most important office at court became the office of the marshal or chief steward. He was in charge of the treasurer, the master of the hunt, the deputy

master of the hunt, the head chef and the chamberlain, whose function was reduced to managing the court servants. Apart from that, the chancellery also formed a part of the court office, though it was expanded only during the reign of Władysław II, who employed a chancellor. At other courts, those who worked at the chancellery were known as writers or notaries.

The administrative offices underwent transformation as well. At the turn of the 14th century, the duchy was divided into castellanies, governed by a castellan. The local estates of the duke were managed by the steward. In time, the function of the castellan was diminished, while the official himself was more often known as a burgrave. Castellannies were substituted with districts. In this new administrative system, the most important office, apart from the duke himself, was that of a district head. He managed the stewards of local estates, justices of the peace as well as the burgraves who managed the castle and its crew.

Maciej Woźny

Oppelner Rittertum bis Mitte des 15. Jahrhunderts

Zusammenfassung

Das Herzogtum Oppeln durchlief seit Beginn des 14. Jahrhunderts nachfolgende Phasen der Aufteilung in kleinere Herzogtümer und es kam zu Wiedervereinigungen und Aufteilungen unter Vertretern der Oppelner Piasten. Unter diesen Bedingungen musste sich das örtliche Rittertum wiederfinden, die manchmal über Güter in verschiedenen Gebieten verfügten.

Das erste Kapitel behandelt die Aufteilungen des Herzogtums Oppeln unter einzelnen Herzögen. Die Grenzen der Verwaltungseinheiten unterlagen zweifellos den Veränderungen. Man kann den Einfluss des ritterlichen Besitzes von dicht gelegenen Grenzkomplexen auf die spätere Form der Bezirksgrenze beobachten.

Im zweiten Kapitel werden solche Aspekte besprochen, die im Zusammenhang mit der Terminologie stehen, die in Bezug auf das Rittertum verwendet wurde. Im Hinblick auf Ritterschläge werden ähnliche Tendenzen wie in anderen Regionen Europas festgestellt. Das Augenmerk richtet sich auch auf die ritterliche Rüge.

Das dritte Kapitel widmet sich der Zusammensetzung und Versiedlung des Oppelner Rittertums. Im untersuchten Herzogtum ist es möglich, etwas mehr als 300 Familien zu identifizieren, von denen in vielen Fällen nur einzelne Vertreter bekannt sind. Es ist schwierig, die Größe dieser sozialen Gruppe im genannten Herzogtum klar zu bestimmen.

Im gesamten Untersuchungszeitraum übertrafen erheblich zwei Familien — Bes und Strzała — andere an Gütern und mit der Zeit auch an Bedeutung. Die meisten Oppelner Familien verfügten über mittlere oder kleine Güter (als Einzeldörfer), die durch Schenkungen des Herrschers und nachfolgende Anschaffungen vergrößert werden konnten, wodurch ein kleiner Komplex von Familiengütern entstand. Diese Art der Karriere der Familie, die ihren Erfolg dem Herzog verdankte, war jedoch angesichts der erhalten gebliebenen Quellen selten. Für den treuen Dienst vergaben die Herrscher auch die Burgen an Ritter, eine andere Form des herzoglichen Preises war das lebenslange Stadtgeschenk. Die Ritter besaßen Dörfer hauptsächlich gemäß dem allodialen Recht, obwohl auch die Informationen über die Übertragung von bestimmten Gütern laut dem Lehnrecht in den Quellen erhalten bleiben. Die Familien, die als von außen angekommen bezeichnet werden können, bildeten eine Minderheit unter den Familien in den Gebieten der Oppelner Piasten.

Das vierte Kapitel befasst sich mit der öffentlichen Tätigkeit der Oppelner Ritter. Im Herzogtum Oppeln kam es wie in anderen schlesischen Herzogtümern im Laufe von 150 Jahren zu Änderungen in der Struktur der Hof- und Verwaltungsämter. Zu Beginn des 14. Jahrhunderts galt der höchste Oberkämmerer als der wichtigste Beamte, in Schlesien wurde er mit dem Amt des Palatins gleichgesetzt. In den Quellen erschienen auch die Personen, die eine Stellung als Hofrichter, Jägermeister, Unterjägermeister und Verwalter bekleideten. Mitte des 14. Jahrhunderts wurde

diese Struktur geändert (in einzelnen Herzogtümern erfolgte dies zu unterschiedlichen Zeiten). Der wichtigste Beamte am Hof des Herzogs war ein Marschall oder ein Hofmeister. Ihm waren Schatzmeister, Jägermeister, Unterjägermeister, Küchenmeister und Kämmerer unterstellt, dessen Funktion höchstwahrscheinlich darauf reduziert wurde, dass er den Hofdienst verwaltete. Ein Teil des Hofes war auch eine Kanzlei, die nur während der Regierungszeit von Władysław II. ausgebaut wurde, bei dem der Kanzler erschien. An anderen Höfen wurden die Angestellten einer Kanzlei als Schreiber oder Notare bezeichnet.

Die Änderungen traten auch in der Verwaltung auf. Zu Beginn des 14. Jahrhunderts wurde das Herzogtum in Kastellaneien aufgeteilt, an deren Spitze ein Kastellan stand. Der Pförtner verwaltete die örtlichen Güter. Im Laufe der Zeit wurden die Funktionen des Kastellans erheblich eingeschränkt, und sogar der Angestellte wurde häufiger als Burggraf bezeichnet. Die durch die Gebiete ersetzten Kastellaneien verschwanden. In der neuen Verwaltungsstruktur war der Hauptmann der wichtigste Beamte, der den Herzog vertrat. Ihm unterstanden Fronvögte, die die örtlichen Güter verwalteten, Landrichter und Burggrafen, die die Burg verwalteten und deren Besatzung leiteten.

Na okładce:

APO. Akta miasta Nysy, nr 192 (fot. Archiwum Państwowe w Opolu)

Redaktor

Katarzyna Wyrwas

Korektor

Joanna Zwierzyńska

Projektant okładki, układu typograficznego oraz łamanie

Paulina Dubiel

Redaktor inicjujący

Michał Kompała

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.12.2021:

Copyright © 2020 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzymyamy otwartej nauce

Od 1.01.2022 publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0).

Wersja elektroniczna zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-4345-0082>

Woźny, Maciej

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku /

Maciej Woźny. - Katowice : Wydawnictwo

Uniwersytetu Śląskiego, 2020

<https://doi.org/10.31261/PN.3986>

ISBN 978-83-226-3887-3

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3888-0

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich **31,75 + 0,75** (wklejka). Liczba arkuszy wydawniczych **32,0**. PN **3986**. Cena **114,90** zł (w tym VAT). Publikację wydrukowano na papierze **offsetowym klasy III 90 g/m²**. Do składu użyto krojów pisma **Karmina**, **Karmina Sans** (autorstwa Veroniki Burian & José Scaglione / TypeTogether) oraz **Troya EFN** (tytuły) i **Signal EFN** (inicjały). Druk i oprawę wykonano w drukarni Volumina.pl Daniel Krzanowski (ul. Księcia Witolda 7—9, 71-063 Szczecin)

Cena 114,90 zł (w tym VAT)

ISBN 978-83-226-3888-0

9 788322 638880

Więcej o książce

